

VIRSIN LAULUIN PSALTTAREIN

MARKKU SEPPÄNEN
2020

Krankin sukupiirin elämää ja hengellisen
musiikin perintöä

VIRSIN LAULUIN PSALTTAREIN

Krankin sukupiirin elämää ja hengellisen musiikin perintöä

Markku Seppänen

Teoksen kirjoittaja Markku Seppänen on eläkkeellä oleva oulunsalolainen opetusneuvos, joka on toiminut sivistys- ja palvelujohtajana ja Kulttuuri-instituutin johtajana.

Etukannen kuva: Kivijärven kirkonkylä keväällä 1910. Tikkasen talo etualalla oikealla. Frans Petter Krank ja Maria Elisabet Krank (s.Durchman)
Takakannen kuvat: Kirjan kuvitusta

Kolmas laajennettu painos
Taitto ja graafinen suunnittelu: Pauli Seppänen
Kustantaja: Markku Seppänen
Painotyö: Books on Demand GmbH
ISBN: 978-952-93-7019-1

LUKIJALLE

Tämä on kuvaus Krankin suvun ja siihen kietoutuvan Durchmanin suvun uskonnollisuudesta, elämästä ja toiminnasta erityisesti hengellisen musiikin alalla. Yhtenä innostajana tähän kirjaan minulla oli Siionin Laulut - kokoelman vuosia kestänyt uudistamistyö. Kirja on julkaistu keväällä 2016. Omana teoksena ilmestyi myös Siionin laulujen ja niiden tekijöiden taustasta ja historiasta kertova teos, johon kirjoitin Krankin suvun hengellisen musiikin perinnöstä.

Tutkiessani aihepiiriä, halusin mennä syvemmälle tunnetun pappissuvun taustoihin. Sieltä löytyi erittäin rikas kulttuuriperintö ja mielenkiintoisia tarinoita. Tämä teos ei ole tieteellinen tutkimus, mutta perustuu runsaasti historiallisiin lähteisiin. Lähteinä olen käyttänyt myös arkistomateriaaleja, lehtileikkeitä sekä romaaneja ja sukupolvelta toiselle kulkeneita muistoja. Toivomukseni on, että teoksen käsittelytapa tarinoineen lisäisi kirjan luettavuutta.

Julkaisin samannimisen suppeamman painoksen Kalevalan ja suomalaisen kulttuurin päivänä 28.2.2016. Tässä laajemmassa kirjassani olen taustoittanut suomalaisen herätyskristillisyyden syntyyn vaikuttaneita yhteiskunnallisia ja kirkollisia tekijöitä. Toivomukseni on, että se motivoisi eläytymään paremmin myös esillä olevien henkilöiden elämään, hengellisyyteen ja siitä seuraavaan perintöön.

Olen lisännyt kirjaan myös sellaisia suvun henkilötarinoita, jotka ovat tavalla tai toisella jääneet historian lehdille, vaikka niillä ei olisikaan yhteyttä musiikin perintöön.

Esimerkiksi Alppilentäjien tarina ja punaisena teloitettun äidinisäni Antti Rädyn traaginen kuolema on saanut varsin paljon huomiota. Syynä on se, että nämä historialliset tapahtumat ovat joko jääneet unohduksiin tai asian merkityksen kannalta ilman riittävää tarkastelua. Alppilentäjien murhenäytelmä, josta on valmistumassa elokuva, tapahtui sata vuotta sitten. Kansalaissodan merkkivuosi 2018 on puolestaan saanut eräänlaisen päätepisteen myös syntymäkaupungissani Rovaniemellä.

Henkilöhistorioissa tulee esille myös viime sodan vaiheet, koska tätä kirjoitettaessa talvisodan päättymisestä tuli kuluneeksi 80 vuotta ja Lapin sodan päättymisestä 75 vuotta. Rovaniemelle sodan jälkeen rakennettu kirkko oli aikanaan tärkeä Lapin jälleenrakentamisen symboli. Jälleenrakennustoimikunnan puheenjohtajana ja vastuunkantajana toimi varhain kuollut isäni Pentti J.P. Seppänen, jonka syntymästä tuli 6.12.2020 kuluneeksi 110 vuotta. Kirkon vihkiäisjuhlaa vietettiin 70 vuotta sitten 20.8.1950. Siksi tämä asia saa tässä kirjassa oman painotuksensa. Olen lisännyt tähän kirjaani myös varsin runsaasti pääasiassa omissa kokoelmissa ollutta kuvamateriaalia, jotka sellaisenaan puhuvat puolestaan.

Krankin sukupiirin herätyskristillisyydessä on esiintynyt herännäisyyttä, lestadiolaisuutta ja vapaakirkollisuutta niiden eri suuntauksineen. Merkillepantavaa hengellisyyden lisäksi on useiden henkilöiden voimakas aatteellisuus, etenkin suomalaisuusaate ja isänmaallisuus, mutta myös radikaalit mielipiteet ja toiminta vähäosaisten puolesta. Tarkoitukseni on kertoa suvussa esiintyvistä uskosta, joka vaikuttaa sukupolvien elämässä ja erityisesti musiikin alalla. Suvun piirissä syntyneistä sävelmistä olen laatinut perusteellisemman luettelon.

Mielellään olisin laajentanut kertomustani tasapuolisesti kaikkiin Krankin sukulinjoihin, mutta alkuperäinen tarkoitukseni oli kohdentaa tarkasteluni pääasiassa hengellisen musiikin perintöön. Tämä näkökulma on aiheuttanut rajauksia myös henkilöiden elämää koskevissa kuvauksissa. Puutteet ja seuraavien sukupolvien elämä jäävät kuitenkin muiden muistiinmerkittäväksi.

Liisa -puolisoani kiitän lämpimästi kärsivällisyydestä ja tuesta tätä kirjoittaessani. Tyttäreni FM Kaija Inkeri Kinnunen on lukenut varhaisemman painoksen käsikirjoituksen ja antanut siitä arvokasta palautetta. Poikani OTM Pauli Seppänen on huolehtinut tarvitsemastani teknisestä avusta ja kirjan taitosta. Lämmin kiitos myös teille lukuisille ystäville, jotka olette antaneet minulle tietoja ja olette tukeneet ja kannustaneet minua koottessani tämän teoksen.

Oulunsalossa itsenäisyyspäivänä 6.12.2020

Markku Seppänen

Sisällys

LUKIJALLE	1
JOHDANTOA	9
SUOMALAISEN HERÄTYKSEN TAUSTAA.....	10
Yhteiskunnallisia ilmiöitä.....	10
Suuret katovuodet 1695 - 1697	10
Isonvihan aika Suomessa 1713 - 1721	11
Lissabonin maanjäristys 1755	12
Suuret nälkävuodet 1866 - 1868.....	13
Sortovuodet, sisällissota ja espanjantauti 1918 -1920	14
Talvisota, jatkosota ja Lapin sota 1939 - 1945.....	14
Herätyskristillisyyden kirkollisia juuria	16
Uskonpuhdistusta edeltävä aika.....	16
Hussilaiset.....	17
Martti Luther ja reformaatio	18
Suomalaisen herätyksen alkuvaiheita.....	19
FRANS PETTER KRANKIN SUVUN USKONNOLLISTA HISTORIAA	20
Johan Gustaf Kranck (1704 - 1784) vanhemman elämänvaiheita	21
Johan Gustaf Kranck	22
Johan Kranckin ero virasta.....	23
Kääntyminen herrnhutilaisuuteen	24
Herrnhutilaisuuden lähettiläänä.....	25
Luopuminen harhaopista – Kuusamon kirkkoherran virkaan.....	26
Tornion herätykset	26
Johan Kranckin ja Elias Laguksen yhteistyö seurakunnassa ja lauluperinteessä	28
Avoliitto Catharina Laguksen kanssa	29
Herrnhutilaisuudesta lestadiolaisuuteen.....	30
Lestadiolaisen herätyksen saapuminen Kivijärven pappilaan	34
Frans Petter Krankin kääntyminen	35
DURCHMANIEN ELÄMÄÄ JA MUSIIKKIPERINTÖÄ.....	39
Josef Wilhelm Durchman (1806 - 1891) – suuren suvun kantaisä.....	39

Josef Wilhelm Durchmanin perhe.....	40
Lönnrotin työtoveri.....	42
Pappina Inarissa	42
Nohrborgin postillan käännöstyössä	45
Ruoveden pappila kulttuurikotina	48
J. W. Durchmanin muisto.....	50
Josef Wilhelm Durchmanin jälkipolvien elämää	51
Alppilentäjien muisto.....	52
Muita jälkipolvia isänmaan ja kulttuurin asialla	58
Herännäisyyden vaikuttajia ja hengellisen musiikin toimijoita.....	62
Frans Oskar Durchman (1813 - 1880) - Lutherin kirkkopostillan kääntäjä	62
Gustaf Durchman - musiikin ystävä ja Toivo Kuulan tukija.....	64
FRANS PETTER JA MARIA ELISABET (BETTY) KRANKIN ELÄMÄSTÄ JA SÄVELMISTÄ.....	68
Adolf Simonsson Kranck (1841 - 1940).	68
Elias Vilhelm Krank (1843 – 1910)	70
Frans Petter Krank (1844 - 1910) ja perhe	70
Sävelmistä.....	72
Ensimmäisen sortokauden vaikutuksia elämään.....	73
Kivijärven pappilan henki.....	74
Frans Petter Krankin muisto	77
Elämää Krankin kuoleman jälkeen	80
KIRKOSSA VAI KIRKON ULKOPUOLELLA?	87
FRANS PETTER KRANKIN JÄLKELÄISTEN ELÄMÄÄ JA TOIMIA HENGELLISEN LAULUPERINTEEN EDISTÄJINÄ	95
Arthur Leopold Heideman ja Paul Arthur Heideman pappeina Amerikassa.....	95
Arthur Leopold Heideman (1862 - 1928) - herätysten välittäjä ja vastuunkantaja.....	95
Calumetin joukkosurma.....	101
Jäähyväiset Arthur Heidemanille	103
Paul Arthur Heideman (1890-1973) - uskollinen sanansaattaja ja työn jatkaja ..	104
Hengelliset laulut	106
Jaakko L. Seppänen ja Pentti J.P. Seppänen pappeina ja hengellisen musiikin saralla	107

Jaakko Leonard Seppänen (1881 - 1938) – aloitteellinen toimija	107
Lestadiolainen ambulanssi kansalaissodassa.....	110
Yhteiskunnallinen toiminta.....	111
Kansanopiston perustamishanke.....	114
Lapin Kansa -lehden perustaminen	115
Seurakunta kehittyy Rovaniemellä	117
Hengelliset Matkalaulut -nuottipainos	117
Pentti J.P. Seppänen (1910 - 1962) jälleenrakennustyössä ja taisteluissa	118
Hävitettyä seurakuntaa rakennetaan	121
Kirkon kellot muistuttavat sodasta	121
Uusi kirkko 1950 – Lapin jälleenrakentamisen symboli.....	125
Elämän lähde -fresko	126
Seurakuntaelämä kehittyy	129
Hengellisiä taisteluita.....	130
Antti Rädyn (1877 - 1918) vaiettu tarina	132
Siionin lauluja 1950 -nuottipainos.....	140
Seppäsen sisarusten elämää	141
Sorja Seppäsen kehtolaulu	144
Mirja ja Ilmari Hernberg opetustehtävissä.....	145
Paavo ja Maija-Leena Seppänen musiikkielämän innostajina.....	150
Aune ja Mauno Mäkinen Janakkalan maineikkaassa pappilassa	155
Helvi ja Pekka Tauvola Laina Krankin tukena ja kaikkien ilona	159
Pekka F. Lappalainen ja Pekka V. Lappalainen kirkon ystäviä ja lauluperinteen vaalijoita.....	163
Pekka Fredrik Lappalainen (1880 - 1913) merimiespappina	163
Merimiespapin muisto Antwerpenista	164
Hengellisten laulujen perintöä.....	168
Mirjam Lappalaisen tarinaa	168
Pekka Vilhelm Lappalainen (1910-1992) aloitteiden tekijänä	169
Yrjö Karanko – hengellisten laulujen lahjakas säveltäjä ja sovittaja	171
Sydämellä Jeesuksen – Sorjan kehtolaulu	172
Tule Jeesus ja siunaa lastas – sanat ja sävel sodan keskeltä.....	173

Yrjö Karangon lapset.....	175
Wihtori Repo ja Kotimaan Lauluja nuottipainos.....	176
Hilja ja Wihtori Revon perhe.....	177
Kotimaan lauluja nuottipainos.....	179
Ville Repo (1929 - 2000) - Kalle Pääatalon löytäjä	181
Eino S. Repo (1919 - 2002) - Yleisradion pääjohtajana	183
KOONTIA HENGELLISEN MUSIIKIN PERINNÖSTÄ	189
Krankin sukupiirin sävelmiä hengellisten laulujen kokoelmassa	196
Siionin Laulut kokoelmassa	196
Vanhemmissa suvun kokoelmassa esiintyviä hengellisiä lauluja, jotka eivät esiinny uusimmissa Siionin lauluissa.....	199
Sävelsilta 1944 - kokoelmassa (vihkot 1 -8, toim. Vilho Rantanen) esiintyviä sävelmiä	200
LOPUKSI	201
EPILOGI	202
KIRJALLISUUTTA JA LÄHTEITÄ	204
Kirjallisuus.....	204
Arkistolähteet	208
Sanoma- ja aikakauslehdet	209
Internet-lähteet	211
Frans Petter ja Maria Elisabet (Betty) Krankin esivanhemmat ja jälkeläiset.....	212
Henkilöhakemisto.....	214

JOHDANTOA

Tämän koosteen kiinnekohtana on isäni äidin isän, Kivijärven kirkkoherana toimineen virsien ja hengellisten laulujen säveltäjän, **Frans Petter Krankin** (FPK, 1844 - 1910) sekä hänen puolisonsa **Maria Elisabetin os. Durchmanin** (1843 - 1924) perhe. Krankit ja Durchmanit ovat tunnettuja pappissukuja, jotka kietoutuvat läheisesti toisiinsa. Sukupiirin pappeja esiintyy lukuisten seurakuntien historiassa ympäri Suomen. Tavoitteenani on selvittää näiden sukujen esivanhempien, jälkeläisten ja lähiomaisten uskonnollisuutta, elämää ja toimintaa. Kuvauksen taustoittamiseksi kerroin Suomen herätyskristillisyyden juurista. Tuon esille myös joitakin erityisiä suomalaista historiaa valottavia sukupiirin yksittäisiä ihmiskohtaloita. Päätaavoitteenani on kertoa toiminnasta hengellisen musiikin alalla.

Frans Petter Krank ja Maria Elisabet (Betty) Durchman olivat serkuksia. Frans Petterin äiti Maria Josefina Durchman (1815 - 1900) ja Bettyn isä Josef Wilhelm Durchman (1806 - 1891) olivat sisaruksia ja lin seurakunnan kappalaisen Gustav Durchmanin (1771 - 1837) jälkeläisiä.

Hengellisen musiikin saralla monet suvun henkilöt ovat tulleet tunnetuiksi laulujen ja sävelmien kerääjinä, toiset kokoelmien tekijöinä, säveltäjinä, sovittajina, sanoittajina ja runojen kielellisen asun korjaajina. Pääpaino tässä tarkastelussa on siinä hengellisessä musiikissa, joka on tullut myös lestadiolaisten käyttöön.

Krank (Kranck) -sukunimi on etenkin suomalaisuusaatteen vuoksi muuttunut joillakin muotoon Rankka tai Karanko. Durchmanin laajan suvun monet jälkeläiset ovat käyttäneet nimeä Turkka, Turckman, Durckman, Turkanheimo tai Turkama.

SUOMALAISEN HERÄTYKSEN TAUSTAA

Seuraavassa taustoitan yleistä historian kulkua sinä toivossa, että ne liisäisivät kiinnostusta ja ymmärrystä myös Krankin ja Durchmanien henkilöhistorioihin.

Suomessa herätysliikkeet ovat toimineet kirkon sisällä. Niiden jättämät jäljet näkyvät syvällä suomalaisuudessa. Herätys nousi 1700-luvun oloista ja kulttuurista. Sen lähtökohdat ja ainekset tulivat Euroopasta.

Suomi kuului 1700 -luvun alkuvuosikymmenet Ruotsiin, jonka pääkaupunki oli Tukholma. Ruotsi eli tällöin suurvaltansa loppuaikoja. Tukholmassa sijaitsi myös suomalaisen herätyksen keskus. Suomessa asui jo 1740-luvulla n. miljoona ihmistä.

Suomalaisen herätyksen taustalla voi nähdä useita suuria yhteiskunnallisia ja kirkollisia tapahtumia. Tarkastelen seuraavassa varhaisimpia tapahtumia itsenäisyyden syntyyn saakka lyhyesti ja vapaasti Mirkka Lappalaisen teoksen *Jumalan vihan ruoska*, Kustaa H.J. Vilkun teoksen *Viha, perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta*, Teemu Kakkurin kirjoittaman kirjan *Suomalainen herätys* ja Pentti Laasosen *Suomen kirkon historian* perusteella.

Yhteiskunnallisia ilmiöitä

Suuret katovuodet 1695 - 1697

Suomea koetteli 1690 -luvulla suuret katovuodet, jolloin väestöstä jopa 40 % kuoli aliravitsemukseen. Mirkka Lappalainen on kirjassaan *Jumalan vihan ruoska* kirjoittanut tästä Suomen historian synkimmästä jaksosta. Nälänhätä oli Euroopan mittakaavassa ainutlaatuinen. Kaikkialla oli joukkohautoja ja nälkään kuolleita. Vertailukohtana voidaan pitää vain 1300-luvun Mustaa surmaa. Suurten katovuosien lisäksi Suomen kansa maksoi Ruotsin suurvalta - asemasta joutumalla rahoittamaan jatkuvat sodat, joita Ruotsi kävi.

Suomalaiseen virsikirjaan otettiin vuonna 1701 tunnettu suvivirsi ”Jo joutui armas aika”. Se perustui ruotsalaiseen kansansävelmään. Tuon ajan ihmiset raskaitten koettelemusten jälkeen tiesivät, minkälainen merkitys on sillä, kun ”laiho lainehtii laaksossa”. Auringon paiste ja vihreiden puiden humina tarkoittivat onnea ja siunausta.

He joutuivat kokemaan, mitä merkitsee, kun kesää ei tulekaan. Talvesta ei tullut loppua, eikä sade tauonnut kesällä. Elokuun hallayöt tuhosivat viljan perusteellisesti. Kerjäläiset etsivät ruokaa ja levittivät tautejaan. Lähes kolmannes suomalaisista kuoli. Kaikkein pahin tilanne oli Pohjois-Pohjanmaalla, jossa sato tuhoutui parina vuotena lähes kokonaan. Tällöin jouduttiin syömään pettuleipää, olkia ja hevosten ja koirien raatoja.

Isonvihan aika Suomessa 1713 - 1721

Melko pian katovuosien jälkeen alkoi suuri Pohjan sota ja Suomessa kauhea Ison vihan aika. Se merkitsi Venäjän miehityksen ja venäläisen terrorin aikaa. Ajateltiin, että Jumala kuritti nyt miekalla, nälällä ja kaikilla rangaistuksilla. Viikuna kertoo Isonvihan poikkeuksellisesta raakuudesta ja hirvittävistä teoista. Venäläiset kiduttivat, tappoivat ja etsivät kätkeytyjä ruokavaroja. Erityisen raakana tämä aika näyttäytyi Oulun seudulla. Ihmisiä häpäistiin ja raiskattiin, lapsia vietiin orjamarkkinoille ja aikuisia pakkotyöhön.

Suomalaisia myös vietiin vangittuna Venäjälle. Siellä heidät aivopestiin ja heidät lähetettiin Suomeen venäläisten kätyreiksi. Tunnetuin Venäjällä aivopesty kätyri oli Kustaa III:back eli Vasili, joka oli kotoisin Iistä Hiiva-lan talosta. Hän pani toimeen hirvittäviä julmuuksia. Pahimpia seutuja olivat Tornio, Oulunsalo ja Tyrnävä, joissa ihmisiä räkättiin, ruumiita häväistiin, poltettiin ja paloitettiin.

Vastarintaan ryhtyneet teurastettiin armottomasti. Metsät olivat täynnä pakokauhua. Tsaarin käskystä v. 1716 kaikki lapset oli otettava orjiksi, kaikki aikuiset oli tapettava ja koko pohjoinen oli poltettava mustalle mullalle. Oulun pitäjässä selvisi tästä koettelemuksesta vain 30 taloa, samoin Limingasta, jossa oli ollut n.500 taloa. Hailuodossa poltettiin kaikki talot.

Kun Esko Juhonpoika palasi pakomatkaltaan Tornioista keväällä 1716 Oulunsaloon, hengissä oli vain kourallinen tuttavien ja heidätkin oli kidutettu henkijäseihin. Tämä Venäjän vallan aika tuhosi lähes kokonaan Suomen talouden. Viikuna toteaa, että venäläinen isku suomalaisen yhteiskuntaan oli niin voimakas, että sitä tuskin koskaan tajuttiin. Se muutti merkittävästi tavalla yhteiskuntaa, maailmankuvaa ja kansan henkistä rakennetta.

Sakari Topelius kuvaa tätä aikaa Maamme -kirjassaan. Hän sanoo, että tämä aika jätti jälkipolviin kauhistuttavan muiston. Myöhemmin, kun tahdottiin osoittaa sen kauhuja, sanottiin: ”Oli niin pimeää, että ei nähty aurinkoa keskellä päivää.” Silloinkin saatettiin kuitenkin lohdutustua Psalmiin 138 sanoen: ”Vaikka minä vaellan ahdistuksen keskellä, niin sinä virvoitat minut. Sinä ojennat kätesi minun vihamiesten vihaa vastaan, ja sinun oikea kätesi auttaa minua”.

Topelius sanoo, että näin ajatteli Suomen kansa suurimassa häädässä ja siksi se jäi henkiin. Sellainen kansa, joka on tällaisia koetuksia kestänyt ja on noussut ja taas kukoistaa – sellainen kansa on totisesti Jumalan valitsema välikappale täyttämään hänen tahtonsa maan päällä. Sellainen kansa ei saa kuolla ennen kuin se on tehtävänsä suorittanut. Näin totesi Sakari Topelius.

Ruotsalaisella ja venäläisellä vallankäytöllä oli perustavanlaatuinen ero. Ruotsin valta perustui Jumalan säättämille laeille ja oikeudelle, joita ei ollut Venäjällä. Isonvihan ajalta oli peräisin myös ryssäviha ja ryssittely. Niimitys merkitsi tuohon aikaan kelmia ja hunsvottia.

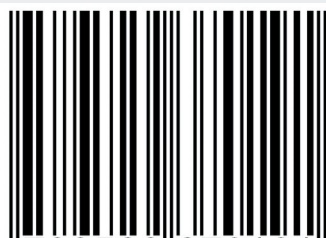
Tämä julma suurten koettelemusten vaihe suomalaisten elämässä päättyi 30.8.1721 Uuden kaupungin rauhaan. Tällöin päättyi Pohjan sota Ruotsin ja naapurimaiden välillä.

Lissabonin maanjäristys 1755

Noin kolmekymmentä vuotta myöhemmin tapahtui Lissabonissa maanjäristys, jonka vaikutus tuntui ympäri Eurooppaa. Maanjäristyksen sat-

Ilolla kallisti Herransa lepoon harmaan päänsä Kivijärven pappilassa Frans Peter Krank 28.8.1910, kun kutsumuskello hänelle soi. 'Oi tätä ihanaa pääsinpäivää' olivat pois lähtevän viimeiset sanat. Omaiset lauloivat papalle Siionin laulua "Henkensä antoi kaikki ken loi".

9 789529 370191